

Nationellt konsultativt stöd

för socialtjänst och andra verksamheter i
arbetet mot hedersrelaterat våld

Socialstyrelsen klassificerar sin utgivning i olika dokumenttyper. Detta är en **Lägesbeskrivning**. Det innebär att den innehåller redovisning och analys av kartläggningar och andra former av uppföljning av lagstiftning, verksamheter, resurser mm som kommuner, landsting och enskilda huvudmän bedriver inom hälso- och sjukvård, socialtjänst, hälsoskydd och smittskydd. Den kan utgöra underlag för myndighetens ställningstaganden och ingå som en del i större uppföljningar och utvärderingar av t.ex. reformer och fördelning av stimulansmedel. Medverkande myndigheter svarar för innehåll och slutsatser.

Artikelnr 2005-131-14

Publicerad www.socialstyrelsen.se, mars 2005

Förord

Socialstyrelsen har regeringens uppdrag att i samråd med länsstyrelserna utreda hur ett nationellt konsultativt stöd för de professionella som kommer i kontakt med ungdomar som riskerar att utsättas för s.k. hedersrelaterat våld, kan utformas inom befintlig myndighetsstruktur. Det konsultativa stödet ska i första hand rikta sig till personal inom socialtjänsten.

Rapporten har tagits fram av en arbetsgrupp bestående av *Ann Johansson*, projektledare vid Socialstyrelsens sociala tillsynsenhet, *Berith Josefsson*, projektmedarbetare vid Socialstyrelsens individ och familjeenhet, *Maria-Pilar Reyes*, länsstyrelsen i Stockholm, *Maria Lindberg*, länsstyrelsen i Skåne län, *Lasse Johansson* Västra Götalands län och *Kristina Lundberg* Norrbottens län. En referensgrupp från länsstyrelserna har varit knuten till projektet.

Sveriges kommuner och landsting, Myndigheten för skolutveckling, Brottsoffermyndigheten, Ungdomsstyrelsen, Rikspolisstyrelsen samt Integrationsverket har beretts möjlighet att lämna synpunkter på rapporten. Socialstyrelsen och länsstyrelserna har även tagit tillvara de berörda ungdomarnas erfarenheter och åsikter dels genom direktkontakt med drabbade ungdomar, dels genom kontakter med organisationer som har god kännedom om problemet.

Länsstyrelsernas och Socialstyrelsens gemensamma samverkansgrupp för den nationella sociala tillsynen har lett arbetet.

Åsa Börjesson
Avdelningschef, Socialstyrelsen

Inger Eriksson
Länsråd, Dalarnas län

Innehåll

<i>Förord</i>	3
<i>Bakgrund</i>	7
<i>Sammanfattning</i>	9
Uppdraget och vårt arbete.....	9
Resultat.....	9
Förslag	9
<i>Tolkning av begreppet hedersrelaterat våld</i>	10
Övrig kunskap om fenomenet som har tagits i beaktande i länsstyrelsens rapport.....	11
<i>Uppdraget</i>	12
Tolkning av uppdraget.....	12
Frågor	12
<i>Metod och genomförande</i>	13
Datainsamling	13
<i>Redovisning av information och synpunkter</i>	14
Sammanfattning av synpunkter inhämtade från skola och socialtjänst	14
Utbildning.....	14
Konsultation.....	14
Externa resurser	15
Organisationsfrågor	15
Utveckling av det förebyggande arbetet	15
Utveckling av samverkan	15
Uppföljning och utvärdering.....	15
Sammanfattning av synpunkter inhämtade från frivilligorganisationer	16
Synpunkter på socialtjänstens utbildningsbehov	16
Synpunkter på socialtjänstens behov av konsultation och metodutveckling	16
Synpunkter på socialtjänstens organisation	17
Synpunkter på skolans utbildningsbehov.....	17
Synpunkter på skolans behov av konsultation	17
Synpunkter på skolans organisation.....	17
Behov av nationellt stöd	18
Sammanfattning av synpunkter från några berörda ungdomar	18
Erfarenheter från specialiserade verksamheter	19
Verksamheter som förmedlar skyddat boende.....	19
Synpunkter från Myndigheten för skolutveckling	22
Aktuell kunskap och erfarenhet	23
Förutsättningar beroende på ålder.....	23
Den ungas utsatthet.....	24
Behovet av samverkan	24
<i>Slutsatser</i>	26

Behovet av nationellt konsultativt stöd.....	26
Innehållet i en nationell funktion	26
Samordning.....	26
Samla och sprida kunskap	27
Konsultation.....	27
Organisation och huvudmannaskap	27
Kompetenser.....	28
Kravspecifikationer.....	28
Former för huvudmannaskap och uppföljning	28
Förslag	29
<i>Finansiering</i>.....	30
<i>Referenser</i>.....	31

Bakgrund

Mordet på Fadime Sahindal för tre år sedan, i januari 2002, innebar att de flickor och kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld uppmärksammades av samhället. På regeringens uppdrag gav Socialstyrelsen i april 2002 ut information till stöd för socialtjänstens arbete med "flickor som lever under hot och tvång i familjer med starkt patriarkala värderingar".

I december 2002 gav Integrationsverket i samarbete med Socialstyrelsen, Skolverket, Ungdomsstyrelsen, Statens folkhälsoinstitut och Barnombudsmannen ut "Lärande exempel – att förebygga konflikter mellan individ och familj."¹ För perioden 2003–2007 har regeringen avsatt 180 miljoner kronor i projektmedel för skyddat boende och andra insatser. Storstädernas länsstyrelser har byggt upp specialiserade resurser som arbetar direkt med olika former av stöd och utbildningssatsningar. De har också skapat samordnings- och nätverksstrukturer samt gett stöd till uppbyggnaden av skyddade boenden. Flera frivilligorganisationer som stödjer och hjälper dessa flickor finns eller har startats. De erbjuder skyddade boenden, stödpersonsverksamhet m.m. Dessa organisationer och de redan etablerade frivilligorganisationerna har även gjort informationsinsatser, med syftet att förändra attityder hos olika grupper. Vi vet idag inte hur många barn och unga som utsätts för hedersrelaterat våld i Sverige. Antalet flickor i behov av hjälp uppskattades till mellan 1 500 och 2 000 av länsstyrelserna år 2002–2003.²

¹ Lärande exempel - att förebygga konflikter mellan individ och familj, Integrationsverkets rapportserie 2002:14

² Nationell rapport om skyddat boende m.m Rapport 2004:16

Sammanfattning

Uppdraget och vårt arbete

Den 23 juni 2004 beviljade regeringen Socialstyrelsen medel för att bl.a. utreda hur ett nationellt konsultativt stöd särskilt till personal inom socialtjänsten, kan utformas inom den befintliga myndighetsstrukturen. Målgruppen är barn och ungdomar upp till 25 år, som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld.

Av uppdraget framgår att ett eventuellt nationellt konsultativt stöd i första hand ska avse socialtjänsten. Utgångspunkten är den ungas behov. Förutom socialtjänsten är det framförallt skolan som spelar en viktig roll i sammanhanget. Den har möjlighet att uppmärksamma om ett barn utsätts för eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Därför har vi valt att även uppmärksamma skolans behov av nationellt konsultativt stöd.

Rapporten ska ge svar på följande frågor:

- Hur ser kunskapsläget ut inom socialtjänst och skola?
- Hur ser behoven ut inom socialtjänst och skola?
- Vilka behov skulle ett nationellt konsultativt stöd behöva fylla?
- Hur kan ett nationellt konsultativt stöd organiseras inom den befintliga myndighetsstrukturen?

Information har inhämtats från några representanter för socialtjänst och skola, resursteam och resurspersoner i storstadslänen som förmedlar skyddat boende, frivilligorganisationer samt några berörda ungdomar.

Resultat

Uppgiftslämnarna är överens om att det finns behov av en konsultativ funktion för socialtjänstens och skolans personal. Funktionen behövs även för att säkerställa ett långsiktigt arbete som tillgodoser en viss nivå av enhetlighet och kvalitet. På den nationella nivån behöver man arbeta samordnat med följande huvuduppgifter: samordning, samla och sprida kunskap samt konsultation kring hedersrelaterat våld. Flertalet uppgifter måste fullgöras även på regional och lokal nivå, utifrån de förutsättningar och behov som finns.

Förslag

Samverkansgruppen föreslår att ett Nationellt konsultativt stöd för socialtjänsten och andra verksamheter, i arbetet mot hedersrelaterat våld, ska bedrivas inom ramen för det av Socialstyrelsen föreslagna Nationella riskbarncentret. Det förutsätter att målgruppen för det Nationella riskbarncentret utvidgas upp till 24 år för ungdomar som utsätts för hedersrelaterat våld.

Tolkning av begreppet hedersrelaterat våld

Kunskapen om vad hedersrelaterat våld innebär har ökat de senaste åren, framförallt genom flickornas egna berättelser. Länsstyrelserna och övriga intressenter är eniga om att det finns ett behov av att definiera begreppet hedersrelaterat våld inom ramen för ett kommande Nationellt konsultativt stöd. Kunskapen inom området är samtidigt förhållandevis ung. Vi har i denna rapport valt att i huvudsak ansluta oss till den tolkning av hedersrelaterat våld som länsstyrelsen i Stockholms län ger i sin rapport (2005)³.

- Våldet ses och uttalas av kollektivet som en legitim, oundviklig handling för att straffa kvinnors olydnad, bevara familjens heder och värna om släktens sociala överlevnad.
- Hederstänkandet har en avgörande roll.
- Våldet är planerat.
- Våldet är kollektivt sanktionerat och beslutat, i vissa fall även kollektivt utövat.
- Förövarna beskyddas av merparten av släkten/kollektivet.
- Våldet drabbar individer av kvinnokön från det att de blir könsmogna, dvs. från ca tolv-tretton års ålder och under resten av livet.
- Våldet kan även drabba pojkar och unga män om de stödjer eller beskyddar en flicka eller kvinna som inte fogar sig.
- Våldet är framförallt
 - psykiskt (kränkning, skuld – och skambeläggning, förödmjukelser, nedvärdering, undandragen kärlek och omsorg, förföljelse, hot)
 - socialt (isolering, förbud att delta i normala aktiviteter i samhället, tvång till avvikande klädsel, avvikande beteende, ekonomisk nöd, ofrivilligt bortförande)
 - i förlängningen är våldet ofta även sexuellt (tvång till oönskat sex med okänd/oönskad person genom ofrivilligt äktenskap)
 - fysiskt (från örfil till mord).
- Ett rykte kan vara tillräckligt skäl för bestraffning.
- Våldet kan även utövas mot individer av bägge kön på grund av sexuell läggning som av kollektivet utdöms som avvikande och mot kvinnor om de inte är fruktsamma.

³ 18 projekt till stöd för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för så kallat hedersrelaterat våld 2003-2004. Länsstyrelsen i Stockholms län januari 2005

Förutom nämnda punkter vill arbetsgruppen tillägga:

- Även pojkar och unga män kan utsättas direkt av hedersrelaterat våld då de har en relation med eller ingår äktenskap med kvinna som inte accepteras av pojkens familj och släkt.
- Utövarna av hedersrelaterat våld är i första hand män som står nära de utsatta, men även närstående kvinnor kan delta.
- Våldet består också i indirekt påtvingade arrangerade äktenskap. Flickan vågar eller vill genom sin beroendeställning inte ifrågasätta det arrangerade äktenskapet.

Övrig kunskap om fenomenet som har tagits i beaktande i länsstyrelsens rapport.⁴

1. Hedersrelaterat våld uppstår och utövas i en mänsklig kontext som kännetecknas av att flickors och kvinnors handlingar ses av kollektivet som en symbol för hela släktens heder och trovärdighet.
2. En viss religion, härkomst, etnicitet, klass/utbildningsnivå eller "invandrarskap" är i sig inte tillräckligt för att fenomenet ska kunna uppstå.
3. Förtrycket hårdnar under perioder då kollektivet känner sig hotat och varierar över tid i samband med historiska och socioekonomiska skeenden.

⁴ 18 projekt till stöd för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för så kallat hedersrelaterat våld 2003-2004. Länsstyrelsen i Stockholms län januari 2005

Uppdraget

Regeringen har avsatt 180 miljoner kronor för insatser till ungdomar som riskerar att utsättas för s.k. hedersrelaterat våld. Satsningen påbörjades den 1 juli 2003 och avses pågå t.o.m. 2007.

Den 23 juni 2004 beviljade regeringen Socialstyrelsen 700 000 kr för att dels ta fram en lägesrapport om länsstyrelsernas arbete, dels utreda hur ett nationellt konsultativt stöd särskilt till personal inom socialtjänsten, kan utformas inom den befintliga myndighetsstrukturen.

Med målgruppen ungdomar avses barn och ungdomar upp till 25 år, som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld.

Samråd ska ske med andra berörda myndigheter och Svenska kommunförbundet. Socialstyrelsen och länsstyrelserna ska även ta tillvara de berörda ungdomarnas erfarenheter och åsikter bl.a. genom kontakter med organisationer som har god kännedom om problemet.

Tolkning av uppdraget

Av uppdraget framgår att ett eventuellt nationellt konsultativt stöd i första hand ska avse socialtjänsten. Utgångspunkten är den ungas behov. För den unga under 18 år är socialtjänstens roll central då det är socialtjänsten som utreder och bedömer den ungas behov av skydd och stöd. Socialtjänsten är viktig även för den som är över 18 år och själv inte klarar att ordna eller bekosta skydd och stöd.

Förutom socialtjänsten är det framförallt skolan som spelar en viktig roll i sammanhanget. Det är skolan som har möjlighet att uppmärksamma om ett barn utsätts för eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Skolan och förskolan har också möjlighet att förebygga hedersrelaterat våld. Därför har vi valt att även uppmärksamma skolans behov av nationellt konsultativt stöd. Andra verksamheter som möter dessa ungdomar är bl.a. polis, ungdomsmottagningar och andra delar av hälso- och sjukvården. Dessa verksamheter har emellertid inte fått särskilt fokus i denna rapport.

Frågor

Rapporten ska ge svar på följande frågor:

- Hur ser kunskapsläget ut inom socialtjänst och skola?
- Hur ser behoven ut inom socialtjänst och skola?
- Vilka behov skulle ett nationellt konsultativt stöd behöva fylla?
- Hur kan ett nationellt konsultativt stöd organiseras inom den befintliga myndighetsstrukturen?

Metod och genomförande

Datainsamling

Information har inhämtats från representanter för

- socialtjänst och skola i åtta kommuner
- resursteam och konsulenter i storstadslänen som förmedlar skyddat boende
- frivilligorganisationer
- berörda ungdomar

Utgångspunkten vid insamlingen av underlaget har varit att genom information från olika berörda intressenter fånga in vad ett nationellt konsultativt stöd till främst socialtjänstens och skolans personal bör innehålla.

Socialsekreterare och skolkuratorer med flera har själva kommit till tals. Utgångspunkten vid urvalet av kommuner har varit att både små och stora kommuner från olika delar av landet ska vara representerade. Alla hade någon erfarenhet av att möta ungdomar som utsatts för hedersrelaterat våld. Några hade erfarenhet från några enstaka tillfällen medan andra hade en flerårig erfarenhet.

Vi har också talat med dem som redan idag ger kommunernas personal stöd nämligen expertteam och resurspersoner som förmedlar skyddat boende. Den verksamhet som pågått under längst tid, Stockholms stads skyddade boende startade i maj 2002. Erfarenheterna bygger alltså på en relativt kort period och kunskaperna utvecklas hela tiden.

Organisationer som möter och stöttar ungdomarna och som genom denna kontakt får en erfarenhet av hur socialtjänst och skola fungerar i mötet med berörda ungdomar har också gett sin bild. De har ofta många erfarenheter och p.g.a. sitt utifrånperspektiv på socialtjänst och skola kan de peka på brister i systemen.

Till sist har ett par ungdomar som själva levt i skyddat boende förmedlat vad som är viktigt utifrån sina perspektiv.

Arbetsgruppen har bearbetat materialet och gjort en sammanställning. I analysen har arbetsgruppen hämtat stöd från en referensgrupp från länsstyrelserna. Närliggande myndigheter och Sveriges kommuner och landsting har beretts möjlighet att lämna synpunkter på rapporten. Vid de organisatoriska övervägandena har arbetsgruppen speciellt tagit del av Socialstyrelsens utredning "Utformning av ett nationellt riskbarncentrum, 2004"⁵ samt "Nytt nationellt kunskapscentrum", SOU 2004:117.

I avsnittet *Aktuell kunskap och erfarenhet* har även kunskap om hedersrelaterat våld från aktuell litteratur integrerats.

⁵ Tillgänglig på www.socialstyrelsen.se

Redovisning av information och synpunkter

Sammanfattning av synpunkter inhämtade från skola och socialtjänst

Socialekreterare, skolkuratorer och särskilda resurspersoner från åtta kommuner deltog i ett endagsseminarium den 1 december 2004. Kommunerna var utvalda utifrån geografisk och storleksmässig spridning.⁶

Temat var: ”De professionellas behov av stöd i arbetet med ungdomar som riskerar att utsättas för s k hedersrelaterat hot och våld.”

Frågor:

- Hur ser kunskapsläget ut i era kommuner?
- Vilka behov upplever ni att de professionella har?
- Hur kan ett nationellt stöd till de professionella organiseras på lokal nivå?

Deltagarna menar att kunskapsläget har förbättrats, men att kunskapsnivån är mycket varierande beroende på om det finns erfarenhet av problematiken eller ej. Samtliga deltagare var överens om att det finns behov av ett nationellt konsultativt stöd, men man kunde inte beskriva närmare hur ett sådant borde vara uppbyggt.

De upplevda behoven grupperades i samråd med deltagarna i samband med att seminariet avslutades.

Utbildning

Seminariepartagarna framförde att det är svårt att hålla kompetensen vid liv när man har få ärenden i en kommun. Det finns behov av återkommande utbildning, gärna gemensam för skolans och socialtjänstens personal. Gemensam utbildning bidrar till ett likartat tänkande, som gör att man ”drar åt samma håll”. Det är en fördel om samtliga myndigheter som blir berörda av dessa ärenden kan ta del av samma utbildning, på motsvarande sätt som skett inom kvinnofridsområdet.

Konsultation

Seminariepartagarna menade att det finns ett stort behov av konsultation för att kunna göra riskbedömningar, särskilt i ett inledande skede. Stöd behövs även när det gäller hur man kan arbeta på längre sikt med ungdomarna och

⁶ Järfälla kommun, Jönköpings kommun, Katrineholms kommun, Skellefteå kommun, Stockholms stad Spånga - Tensta stadsdelsförvaltning, Uppsala kommun, Vaggeryds kommun samt Örebro kommun.

den övriga familjen, dvs. metodutveckling. Vid konsultation och handledning kan goda exempel spridas.

Det finns även behov av juridisk vägledning i frågor som rör eventuellt omhändertagande, i vilket skede föräldrarna måste bli involverade, utredningsskyldigheten, polisanmälan m.m. Många exempel ges på svåra juridiska men också etiska dilemman.

Externa resurser

Seminariedeltagarna efterlyser stödpersoner med kunskap om hedersrelaterat våld, som kan engageras i det konkreta arbetet med en ungdom och dennes familj som en form av ”medlare”. Det finns också behov av att kunna få tips på kvalificerade föreläsare, lämplig litteratur, rapporter och dylikt för att höja kunskapsnivån.

Organisationsfrågor

Seminariedeltagarna lyfter fram flera organisationsfrågor. I vissa fall försvårar organisationen möjligheten att få samordnat skydd och stöd. 18 årsgränsen kan innebära att ungdomar hänvisas till den avdelning som arbetar med försörjningsstöd för vuxna och som ofta har mindre resurser för ett stödjande arbete.

Deltagarna menar att flertalet kommuner saknar förutsättningar för att bygga upp specialiserade verksamheter. Det krävs stor flexibilitet i de befintliga resurserna och samverkan med andra kommuner för att möta behoven.

Utveckling av det förebyggande arbetet

Under seminariet ges många exempel på förebyggande insatser som förekommer, framförallt inom skolans ram, men också inom socialtjänstens förebyggande verksamhet. Deltagarna menar att det finns behov av stöd för att utveckla arbetet med att nå ut till föräldrar och andra vuxna med invandrarbakgrund. Även pojkar behöver påverkas. I detta arbete krävs stor kreativitet och utveckling av nya metoder.

Utveckling av samverkan

Deltagarna framhåller vikten av att samverkan i det konkreta arbetet fungerar så att inte risker uppstår för den unga på grund av att hon/han slussas runt. De olika yrkesrollerna måste respekteras. Någon deltagare lyfter fram att det till och med krävs global samverkan generellt och i enskilda ärenden, eftersom släkt i hemlandet ofta är involverad. Exempel på sådant arbete ges under seminariet.

Uppföljning och utvärdering

Någon framför att det dels behövs forskning på nationell nivå, dels behövs förutsättningar för att fortlöpande följa upp det egna arbetet lokalt.

Sammanfattning av synpunkter inhämtade från frivilligorganisationer

Följande frivilligorganisationer representerades vid en träff den 19 januari 2005: Stiftelsen Kvinnoforum, BRIS i Malmö, Kvinnors nätverk, Elektra – Fryshuset, Brottsofferjourernas Riksförbund samt Sveriges kvinnojourers riksförbund. Organisationerna Rädda Barnen, Terrafem och ROKS var också inbjudna, men hade inte möjlighet att delta.

Frågeställningar:

- Hur ser kunskapsläget ut inom socialtjänst och skola i kommunerna?
- Vilka behov upplever ni att de professionella inom socialtjänst och skola har?
- Vad kan en nationell nivå tillföra?

En majoritet av ovannämnda frivilligorganisationer har erfarenhet av att utbilda framförallt skolpersonal men även personal från socialtjänst, ungdomsmottagningar och rättsväsende. Flera har också stor erfarenhet av att direkt stödja unga som är utsatta för hedersrelaterat våld genom bl.a. jourverksamhet, stödpersonsverksamhet och gruppverksamhet för flickor respektive pojkar.

Organisationerna lyfter fram att en viktig utgångspunkt i arbetet mot hedersrelaterat våld är att samhället tydligt tar ställning för att mänskliga rättigheter omfattar *alla* i Sverige. Kunskap och utbildning kan inte påverka situationen om inte denna utgångspunkt finns som grundläggande värdering. En central fråga är även att komma fram till en gemensam definition av "hedersrelaterat" hot och våld.

Synpunkter på socialtjänstens utbildningsbehov

Organisationerna menar att kunskapsläget har förbättrats men att mycket återstår. Även de sociala nämnderna och länsrätten behöver kunskap. Socionomutbildningarna behöver på ett bättre sätt förmedla kunskaper om hedersrelaterat våld.

Synpunkter på socialtjänstens behov av konsultation och metodutveckling

Organisationerna märker att det finns en osäkerhet om hur man kan tillämpa lagarna, vilket leder till varierande tolkningar och förhållningssätt. Inom varje arbetsenhet finns varken den specialiserade kunskap som behövs eller tid för att hjälpa kollegor. Därför är det vanligt att socialsekreterarna vänder sig utåt, bland annat till frivilligorganisationer, för att få hjälp. Det tyder på att det finns ett behov av konsultativt stöd i dessa frågor.

Riskbedömningarna måste baseras på kunskap men riktlinjer får samtidigt inte tillämpas alltför mekaniskt.

Ett stort problem är bristen på barnperspektiv. Socialtjänsten präglas av ett systemteoretiskt perspektiv, som innebär att familje- och nätverksinriktade metoder används. Istället krävs enligt flera organisationer mer av empo-

werment, det vill säga ett socialt arbete som stärker den enskildes möjligheter att ta makten över sitt eget liv. Ibland saknas den nödvändiga lyhördheten och flexibiliteten menar organisationerna. Ett familjeperspektiv får inte vara ett hinder för att försvara den svaga parten i en dysfunktionell familj. Det är samtidigt nödvändigt att kunna skilja tonårsutspel, med syftet att vinna fördelar, från hedersrelaterat våld.

Organisationerna anser att vissa grupper av ungdomar som är utsatta för hedersrelaterat våld har särskilda svårigheter att få skydd och stöd, exempelvis unga med begåvningshandikapp, homosexuella, unga par m.fl.

Synpunkter på socialtjänstens organisation

Organisationerna menar att vissa ungdomar, särskilt de över 18 år, har en tendens att inte passa in i de specialiserade verksamheter som finns inom socialtjänsten. Personalomsättningen är dessutom hög inom socialtjänsten, vilket skapar en bristande kontinuitet.

Ett mycket stort problem är att det hänvisas till ekonomiska direktiv för att inte göra placeringar i skyddade boenden, även om behovet finns.

Vikten av ett tvärprofessionellt arbete framhålls, för att undvika att ungdomarna slussas runt.

Samtidigt anser organisationerna att det är viktigt att det finns möjligheter att få hjälp i det civila samhället så att myndigheter inte alltid behöver kopplas in.

Organisationerna menar att resurser för utåtriktat och långsiktigt arbete saknas.

Synpunkter på skolans utbildningsbehov

Organisationerna möter ett stort intresse för frågorna från skolornas sida. Kunskaperna varierar. Skolans olika nivåer och yrkesgrupper har olika roller och därmed olika behov: skolledning, elevvård och lärare.

Synpunkter på skolans behov av konsultation

Organisationerna ser att det förekommer mycket ensamarbete inom skolan och det finns en stor rädsla för att göra fel. Det finns även en stor ovilja att anmäla missförhållanden till socialtjänsten. Skolan har som regel ett barnperspektiv, som ibland krockar med socialtjänstens familjeperspektiv. Skolan behöver ha möjlighet att konsultera socialtjänsten före en eventuell anmälan, utan att behöva röja den ungas identitet.

Synpunkter på skolans organisation

Organisationerna menar att ett stort problem är att det inte finns någon styrning av dessa frågor inom skolan. Det är alltför mycket som beror på den enskilde lärarens kunskap och engagemang. Det behövs en vägledning exempelvis i frågor som rör ledighet och frånvaro från simundervisning och idrott.

Behov av nationellt stöd

Organisationerna menar att ett nationellt kompetenscentrum behövs, där olika kunskaper finns företrädda. Centret ska kunna ge konsultativt stöd och förse lokala planer med utbildningsmaterial. Utbildningen på området, bl.a. föreläsningar, behöver ”kvalitetssäkras”. Det finns behov av samordning av platser i skyddat boende. En gemensam databas skulle ge en möjlighet till överblick över platstillgången. Det finns behov av att samordna arbetet med handlingsplaner och riktlinjer inom olika myndigheters arbetsområden. Som exempel nämns behovet av riktlinjer inom vården i frågor som rör s.k. oskuldsbesiktningar, rekonstruktion av mödomshinnan, kontakt med föräldrar, abort m.m.

Sammanfattning av synpunkter från några berörda ungdomar

Två ungdomar, som varit placerade i skyddat boende på grund av hedersrelaterat våld, har intervjuats var för sig. De beskriver att tankarna på att söka hjälp har funnits länge. Båda har påverkats av Fadimes kamp och livsöde. En av dem har även haft en annan förebild i sitt nätverk, som vågat bryta sig loss. När de valt att be om hjälp har det skett på olika sätt. En har vänt sig till elevvården och den andra till en kompis mamma. Dessa båda ungdomar har bemötts på ett mycket positivt sätt när de väl har tagit steget. De beskriver den positiva erfarenheten med orden ”bli lyssnad på” och ”bli tagen på allvar”. Det fanns emellertid, framförallt hos den ena flickan, en besvikelse över att skolan inte reagerade. Trots att det fanns händelser och tecken på våld vågade skolan inte ingripa.

Det är generellt sett viktigt, enligt ungdomarna, att de professionella och andra vuxna tar berörda ungdomar på allvar, engagerar sig och även är ”påstridiga” när det krävs för att få en förändring till stånd.

Möjligheten till skyddat boende och skyddad identitet är värdefull men också att kunna få en kontaktperson och att det finns en uppföljning efter tiden i det skyddade boendet. En av ungdomarna säger att kontakt behövs ”tills man kan stå på egna ben”. En av ungdomarna fick en uppföljande kontakt genom det skyddade boendet i kombination med viss kontakt med socialtjänsten och den andra ungdomen träffar sin socialsekreterare varannan vecka. Förutom annat stöd deltog en av ungdomarna i en gruppverksamhet, som hon upplevde som positiv. Hon menar att den leder till att man får lära av varandra och blir stärkt.

Båda ungdomarna har erfarenhet av att det har skett förändringar i deras familjer. Båda menar att deras ”utbrytning” har inneburit att de yngre systerkonen har fått eller kommer att få en relativt sett bättre situation. Den ena ungdomen har kunnat flytta hem tack vare ett tydligt ställningstagande från moderns sida och kontinuerligt stöd från socialtjänsten. Vetskapen om att hjälp finns att få har inneburit en stor skillnad för både mor och dotter.

Erfarenheter från specialiserade verksamheter

Erfarenheter har inhämtats från följande verksamheter:

- Göteborgsregionens expertgrupp i Västra Götalands län
- Grynings slussverksamhet i Västra Götalands län
- Stockholms stads skyddade boende
- Linnamottagningen i Stockholms län
- V & B syd AB i Skåne län

Dessa resurser, som har ett inbördes erfarenhetsutbyte, representerar olika typer av stödande verksamheter inom området hedersrelaterat våld.

Inledningsvis sker en kort presentation av verksamheterna.

Expertgruppen i Göteborg består av nio medlemmar från både myndigheter och frivilligorganisationer med expertkunskaper och strategisk kunskap om målgruppen. Tanken är att personer både från myndigheter och frivilligorganisationer ska kunna hämta stöd från en person med samma roll och bakgrund. Expertgruppen ger stöd till kommunerna i form av konsultation, de kan vara behjälpliga med att följande:

- Vägleda hur man ska avgöra i vilken grad en flicka är hotad.
- Vägleda hur man ska avgöra vilken typ av stöd och skydd som flickan behöver.
- Bedöma hur ett eventuellt samarbete eller en kontakt med flickans familj kan läggas upp.
- Vägleda hur man ska stödja utsatta flickor i processen fram till beslut om att stanna i eller lämna sin familj. Flickan måste, när hon fattar sitt beslut, noga tänka efter och i möjligaste mån överblicka konsekvenserna av sitt ställningstagande.

Gruppen arbetar även med utbildning och insatser för att förbättra samverkan mellan myndigheter, och mellan myndigheter och frivilligorganisationer. Genom den kontakt som Göteborgsregionens expertgrupp haft med kommunerna har man kommit fram till att det är viktigast att utbilda skolan och socialtjänsten i hederskulturens mekanismer och skillnaden mellan hedersförtryck och annat patriarkalt förtryck. Skolans roll i arbetet mot hedersförtryck och att kunna skilja hedersförtryck från tonårsproblem är andra områden där expertgruppen ger kunskap. Expertgruppen utbildar även i skyddsåtgärder, hotbildsanalys och närhetsanalys. Ytterligare områden är metoder i det förebyggande och uppsökande arbetet och stödarbetet.

Verksamheter som förmedlar skyddat boende

Behovet av skyddat boende kan aktualiseras på olika sätt hos verksamheterna som förmedlar skyddat boende. Socialtjänsten finns emellertid alltid med vid en placering i skyddat boende.

Gryning vård AB erbjuder skyddat boende och rådgivning. Projektet startade våren 2004. Organisationen har hela Sverige som upptagningsområde. Åldersgränsen har tidigare varit 20 år men ska höjas till 25 år. De skyddade

boendena bestod till en början av lägenheter och boende på folkhögskola; nu planeras även platser i familjehem och s.k. mellanboende. Det har visat sig att ungdomarna har för stora behov för att bo själva i egna lägenheter och platserna på folkhögskola har inte kunnat utnyttjas av samma skäl. "Omsorgspaketet" har visat sig vara det viktigaste, eftersom dessa ungdomar förlorar sitt sociala sammanhang vid en placering. Till varje lägenhet knyts en behandlare. Socialtjänsten sköter kontakten med familjen. Representanterna från Gryning lyfter fram ansvaret för det långsiktiga perspektivet vid en placering.

Stockholms stads skyddade boende startade i maj 2002 och erbjuder skyddat boende i hem för vård och boende, med omvårdnad, krisbearbetning och individuell planering av placeringen utifrån flickans skyddsbehov. Inom verksamheten finns även ett stöd- och rådgivningscenter. Hit kan flickor vända sig för stöd, råd och vägledning, även anonymt. Centret erbjuder även kunskap, stöd och vägledning till personal inom socialtjänst, skola och andra som möter dessa flickor. En lägenhet med stöd från centret finns också i verksamheten. Det skyddade boendet är tillgängligt för flickor från hela landet i åldern 13–20 år. Stockholms stads skyddade boende arbetar också med förebyggande arbete och utåtriktad information i skolor i samarbete med Terra fem, Tjej 04/05. Stockholms stads skyddade boende arbetar bara med flickor och inte med deras familjer.

Under de år verksamheten har varit igång har kontakterna med de utsatta flickorna förändrats. Den första tiden var det mer vanligt med akuta och ibland dramatiska placeringar i skyddat boende. Placeringarna i skyddat boende är numera ofta planerade efter kontakt med skola och socialtjänst. Man för i lugn och ro samtal med flickan där man tillsammans kartlägger hennes situation och berättar vad ett skyddat boende innebär. Erfarenheten är att många flickor flyttar hem efter en tid i skyddat boende. Det finns erfarenhet av att flickor som flyttar hem har kommit överens med sin familj och att hoten har av klingat. Men det finns även erfarenhet av att flickor flyttar hem trots att hoten finns kvar. En ungefärlig genomsnittlig placeringstid är ca tre månader.

Linnamottagningen startades i mars 2004 med två anställda, i samverkan mellan Kvinnors nätverk och Vår ljus AB. I juni 2004 anställdes ytterligare en person. Kommunerna i Stockholms läns är det primära upptagningsområdet, men man tar emot ungdomar från hela landet. Linnamottagningen arbetar med både flickor och pojkar i åldern 13–24 år. Linnamottagningen förmedlar skyddat boende i HVB, familjehem, stödboende samt öppenvårdsinsatser. Stödboende kan vara ett eget boende i anslutning till ett familjehem eller en egen lägenhet med stöd. Linnamottagningen erbjuder också annat individuellt stöd, utbildning och rådgivning till personal inom socialtjänst och skola. Representanterna för Linnamottagningen lyfter fram familjeperspektivet inom socialtjänsten som ett hinder i arbetet liksom svårigheten för ungdomar över 18 år att få adekvat hjälp inom socialtjänsten.

V & B Syd AB, som ägs av Kommunförbundet i Skåne och Kommunalförbundet VoB Kronoberg, startade en projektverksamhet i juni 2004 med två anställda. Verksamheten erbjuder placeringar i särskilt utbildade familjehem med särskilt utbildade kontaktpersoner. De erbjuder även handledning och utbildning till personal som kommer i kontakt med unga som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld. Målgruppen är både flickor och pojkar i åldern 13–20 år. Även i denna verksamhet har man erfarit att de flesta ungdomar återupptar kontakten med familjen efter en tid. På samma sätt har man här erfarenhet av att ungdomar flyttar hem både när hoten kvarstår och när hoten avklingat p.g.a. en överenskommelse mellan ungdomen och familjen. I vissa fall har de projektanställda i dessa situationer fungerat som länk mellan familjen och den unga, men huvudansvaret för kontakten med familjen ligger på socialtjänsten. V & B Syd har startat en gruppverksamhet för de ungdomar som bor eller har bott i skyddat boende. Att utveckla riskbedömningarna ser man som ett särskilt viktigt utvecklingsområde. Forskare har knutits till det arbetet.

Sammanfattande redovisning av synpunkter

Samtal har förts med samtliga verksamheters personal var för sig utifrån frågeställningarna:

- Hur ser kunskapsläget ut inom socialtjänst och skola i kommunerna?
- Vilka behov upplever ni att de professionella inom socialtjänst och skola har?
- Vad kan en nationell nivå tillföra?

Här följer en sammanfattande redovisning av de synpunkter som framförts.

Det finns en oro för vad som händer när projektpengarna till skyddade boenden upphör. I flera kommuner framförs ekonomiska skäl som hinder för placeringar. Det innebär att alla utsatta inte har samma tillgång till skyddat boende. Det framförs också att det finns ett behov av en samordnande funktion när det gäller platstillgång och matchning.

Synpunkter på socialtjänstens utbildningsbehov

Samtliga verksamheter anser att det skett en positiv utveckling av kunskapsläget inom socialtjänsten men att behovet av utbildning kvarstår. Dessutom utvecklas kunskapen hela tiden inom området och denna kunskap behöver socialtjänsten få ta del av. Kommuner och kommundelar har kommit olika långt när det gäller att upptäcka och arbeta med problematiken.

Synpunkter på socialtjänstens behov av konsultation och metodutveckling

Flera av verksamheterna anser att metoderna inom socialtjänsten måste utvecklas om de ska kunna tillgodose dessa ungdomars behov.

Riskbedömning är ett annat område där socialtjänsten behöver stöd och kunskap.

Det finns även behov av juridisk vägledning, då det kan råda osäkerhet om både hur LVU-lagstiftningen som skyddslagstiftning och socialtjänstlagen ska tolkas. Det gäller även frågan om när en polisanmälan ska göras.

Verksamheterna pekar på att det också finns behov av metodutveckling i det förebyggande arbetet.

Synpunkter på socialtjänstens behov av externa resurser

Det är viktigt att socialtjänsten ordnar stöd och kontaktpersoner, gärna med kunskaper om hedersrelaterat våld som finns med som stöd före, under och efter placeringen.

Synpunkter på organisatoriska frågor inom socialtjänsten

Verksamheterna ser att inställningen hos ledningen för socialtjänsten i kommunerna har betydelse för hur man arbetar i frågan.

Det behövs mycket tid för att stödja den utsatta flickan, ofta dagligen. Denna tid har socialtjänsten ofta inte.

Flickor över 18 år kan ha svårt med att få stöd. Det förekommer att dessa slussas runt inom socialtjänsten.

Samverkan behöver förbättras mellan socialtjänsten och skolan.

Synpunkter på skolans utbildningsbehov

Verksamheterna anser att det skett en positiv utveckling av kunskapsläget inom skolan men att behovet av utbildning kvarstår.

Synpunkter på skolans behov av konsultation och metodutveckling

Skolan har ett fortsatt behov av konsultation. Man behöver hjälp med att hitta former för det stödjande arbetet och arbetet med att upptäcka hedersrelaterat våld. Kunskapen behöver nå ut till alla som arbetar inom skolan. Skolan behöver även stöd i att hitta former för det förebyggande arbetet.

Synpunkter på organisatoriska frågor inom skolan

De verksamheter som har erfarenhet av att arbeta med skolan menar att inställningen hos skolledningen har betydelse för hur man arbetar i frågan.

Samverkan behöver förbättras mellan skolan och socialtjänsten. Överenskommelser behöver träffas om rutiner för information, rådgivning och anmälan.

Synpunkter från Myndigheten för skolutveckling

Hedersrelaterat våld inryms i skolans arbete med demokrati och mänskliga rättigheter. Hedersrelaterat våld ingår som en självklar del även i ämnesövergripande kunskapsområden som jämställdhet och undervisningen om sexualitet och samlevnad.

Myndigheten för skolutveckling gav 2003 ut "Starkare än du tro". Denna bok är ett stödmaterial till skolor om skolans roll och möjligheter att förebygga konflikter mellan individ och familj, där orsaken kan vara patriarkala strukturer.

Myndigheten för skolutveckling delar upp skolans insatser mot hedersrelaterat våld i tre nivåer:

Den första nivån

Att nå alla barn och föräldrar i skolan oavsett kulturell bakgrund. Det är skolans främjande uppdrag och finns inskrivet i läroplanen. Det är t ex allas rätt till undervisning i frågor som rör sexualitet, samlevnad och jämställdhet, allas rätt att få diskutera frågor som rör demokrati och mänskliga rättigheter.

Den andra nivån

Att skolan riktar sina insatser mot specifika grupper för att förebygga generationskonflikter – innan konflikterna permanentas. Samarbete skola och föräldrar är en viktig del av integrationen. Skolan behöver ha en blick för utsattheten, att "se" dessa elever och att sträva efter att etablera kontakt med föräldrar så tidigt som möjligt inom förskola och skola.

Den tredje nivån

Att vara lyhörd när situationen är akut för flickan, när hon är hotad av sin familj och kommunikationen mellan skola och förälder är bruten. Ett väl utvecklat samarbete mellan skola/elevehälsa och socialtjänst är viktigt för att flickan ska få det skydd hon i de situationen behöver.⁷

Aktuell kunskap och erfarenhet

Underlaget i detta avsnitt har hämtats från litteratur, lagstiftning och erfarenheter från uppgiftslämnarna.

Förutsättningar beroende på ålder

Målgruppen för rapporten är barn och ungdomar upp till 25 år, både flickor och pojkar. Artonårsgränsen får konsekvenser när det gäller lagstiftningen, socialtjänstens organisation och vilka övriga verksamheter som berörs.

Barn under 18 år omfattas av barnkonventionen medan vuxna över 18 år omfattas av FN:s konvention om mänskliga rättigheter. Socialtjänsten ska enligt 5 kap 11 § SoL ge stöd till brottsoffer oberoende av ålder, men därtill uppmärksammar socialtjänstlagen särskilt barn under 18 år som far illa i hemmet. Den väsentliga skillnaden med avseende på skyddet är att lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) ger barn under 18 år möjlighet till stöd och skydd, oberoende av föräldrarnas samtycke.

Socialtjänsten har i flertalet kommuner specialiserade socialsekreterare som arbetar med ärenden som rör barn och ungdomar. Dessutom finns ungdomar under 18 år inom skolans värld, som kan erbjuda en frizon och möjlighet till vuxenkontakt utanför hemmet.

Ungdomar över 18 år som utsätts för hedersrelaterat våld och som själva vill ha skydd och söker bistånd, hänvisas till att söka hjälp inom vuxensektioner som i första hand handlägger ärenden om ekonomiskt bistånd. En del av ungdomarna finns fortfarande inom gymnasieskolan. Direkt eller indirekt påtvingade äktenskap är nära förestående. Vissa av ungdomarna i åldrarna

⁷ Myndigheten för skolutveckling (2003) "Det måste va´sånt som får en att fundera mera"... : Om hälsoarbete i skolan - från direktiv till perspektiv.

18–25 år är redan gifta och har egna barn. Att ungdomen har passerat 18-årsåldern kan innebära att stödet i en utsatt situation begränsar sig till boende och uppehälle. Som myndig kan man mötas av förväntan att kunna ta ansvar för sitt eget liv. Kvinnojourerna kan ge kompletterande stöd och skydd till denna grupp.

Den ungas utsatthet

Erfarenheter från de specialiserade verksamheterna är att behovet av stöd och behandling är mycket stort både före, under och efter en eventuell placering i skyddat boende. Det har också visat sig att en del av de berörda ungdomarna i samband med placering kan uppvisa ett ”gränslöst”, ibland t.o.m. självdestruktivt, beteende. Det kan bero på svårigheter att ”läsa av” situationer och andra människor, vilket i sin tur kan vara en följd av en auktoritär, isolerad hemsituation och bristande erfarenhet av adekvata gränser. När detta till synes ”självständiga” beteende uppträder medan den unga bor hemma ökar risken för upptrappat hedersrelaterat våld.

En ung person som söker hjälp på grund av hedersrelaterat våld befinner sig i en speciell situation. Den unga har växt upp i en familj där "individens rättigheter och intressen underordnas familjens intressen. Barnen socialiseras från början in i föreställningen om att de först och främst tillhör familjen och sedan sig själv".⁸ Detta ger starka band till familjen. I familjen finns trygghet och tillhörighet. Hela det sociala nätverket är också ofta knutet till familjen. "Många ungdomar utsätts för korstryck när de växer upp i ett individbaserat samhälle samtidigt som de lever i familjegemenskap, som ofta är präglade av en gruppbaserad identitet liksom av gruppbaserade lojalitetsmönster."⁹ Det kan vara svårt för ungdomar med denna bakgrund att be om hjälp och känna tillit utanför familjen. För socialtjänst och skola kan det vara svårt att tyda de signaler den unga ger.

Behovet av samverkan

Myndigheter med olika uppdrag, frivilligorganisationer och andra verksamheter har olika roller när det gäller att stödja ungdomarna som utsätts för eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld.

När flera aktörer arbetar inom samma område krävs god samverkan i form av fasta strukturer och riktlinjer för hur det gemensamma arbetet ska bedrivas. Riktlinjer är ett bland flera verktyg för att beskriva olika myndigheters roller och ansvarsområden. De samrådsgrupper som finns i vissa kommuner när det gäller övergrepp mot barn bör kunna användas för samråd och arbetsfördelning i enskilda ärenden som rör barn upp till 18 år.

Inom ramen för förskola och skola finns förutsättningar för förebyggande insatser. Det är framförallt i skolan som problem av hedersrelaterad karaktär uppmärksammas. Skolan behöver rent generellt ha goda kanaler till andra myndigheter, i första hand socialtjänsten för att kunna få konsultativt stöd och aktualisera behov av insatser från socialtjänsten. Arbetsområdet hedersrelaterat våld kräver, i likhet med övergrepp mot barn i övrigt och våld mot

⁸ Ungdom, kulturmöten, identitet. Nader Ahmadi (red) Liber 2003

⁹ Ungdom, kulturmöten, identitet. Nader Ahmadi (red) Liber 2003

kvinnor, samordning av den rättsvårdande, skyddande och stödjande processen för att handläggningen i sin helhet ska bli professionell. I vissa fall krävs medicinska eller barnpsykiatriska insatser från hälso- och sjukvården. När det gäller ungdomar över 18 år finns ofta aktörer i form av frivilligorganisationer, vars insatser också ska ingå i en helhet.

Slutsatser

Behovet av nationellt konsultativt stöd

Alla uppgiftslämnare är överens om att det finns behov av en konsultativ funktion för socialtjänstens och skolans personal. De mindre kommunerna har inte möjlighet att bygga upp intern kompetens för rådgivning och utbildning m.m. Detta stöds av en tidigare rapport, "Nationell rapport om skyddat boende m.m.", 2004:16, från Länsstyrelsen i Stockholm.

Förutom att tillgodose behov av samordning och konsultativt stöd ger aktivitet på nationell nivå en signal från regeringens sida att hedersrelaterat våld inte accepteras av samhället. Alla ungdomar ska ha samma rättigheter. Aktivitet på nationell nivå främjar samsynen.

Innehållet i en nationell funktion

För att säkerställa ett långsiktigt arbete som tillgodoser en viss nivå av enhetlighet och kvalitet behöver den nationella nivån arbeta samordnat med följande huvuduppgifter. Flertalet uppgifter måste fullgöras även på regional och lokal nivå, utifrån de förutsättningar och behov som finns.

Samordning

- Fortlöpande kartlägga problemets omfattning nationellt, vilket förutsätter enhetliga begrepp och definitioner.
- Systematiskt och strukturerat följa upp och utvärdera det arbete som utförs.
- Samordna en nationell handlingsplan för det långsiktiga arbetet, där bl.a. olika myndigheters ansvar preciseras även på nationell, regional och lokal nivå.
- Koordinera arbetet med lokala handlingsplaner.
- Samordna olika myndigheters arbete på nationell nivå, för att underlätta samverkan på lokal nivå.
- Samarbeta inom Norden och internationellt.
- Samordna platser i skyddade boenden bl.a. i en databas.
- Utveckla en enhetlig modell för riskbedömningar.

Samla och sprida kunskap

- Bygga upp en resursbank med utbildare, konsulter m.fl. för att garantera en viss kvalitet.
- Samla in och sprida information via egen webbplats.
- Utarbeta och sprida utbildningsmaterial samt genomföra utbildningsinsatser
- Utveckla, sammanställa och sprida evidensbaserad kunskap om metoder, både för utrednings- och behandlingsarbete.
- Utveckla, sammanställa och sprida kunskap om metoder i uppsökande och förebyggande arbete.

Konsultation

Erbjuda konsultation i:

- enskilda ärenden, för att kunna bedöma vad som är hedersrelaterad problematik och göra riskbedömningar.
- metodfrågor för att så långt det är möjligt kunna arbeta med hela familjen.
- juridiska frågor.

Organisation och huvudmannaskap

Behovet av ett nationellt konsultativt stöd betonas av samtliga uppgiftslämnare. Det finns även en samstämmighet om innehållet. Huvudfrågan är hur en sådan verksamhet ska organiseras, med hänsyn till att centret ska utformas inom den befintliga myndighetsstrukturen. Hedersrelaterat våld har nära anknytning till arbetsområdet *övergrepp mot barn* när det gäller ungdomar under 18 år och på motsvarande sätt nära anknytning till arbetsområdet *våld i nära relationer* när det gäller unga vuxna över 18 år.

Ett kompetenscentrum för information, konsultation och samordning är en ny form av organisation på nationell nivå. Under senaste tiden har två statliga utredningar med liknade uppdrag lagt fram förslag. Nationellt riskbarncentrum¹⁰ har anknytning till arbetsområdet *övergrepp mot barn* och Rikskvinnocentrum¹¹ har anknytning till arbetsområdet *våld i nära relationer*.

En naturlig fråga är om ett Nationellt konsultativt stöd för socialtjänstens personal och andra verksamheter, inryms inom något av nämnda center. I fokus för den utsatta ungdomen står relationen till familjen. Både flickor och pojkar utsätts för hedersrelaterat våld. Frågan kan därför vara svår att inrymma inom det förslagna Rikskvinnocentrum, vars fokus är den vuxna kvinnan över 18 år.

¹⁰ Socialstyrelsen 2004, www.socialstyrelsen.se

¹¹ SOU 2004:117

Det finns många aktörer inom området och det är viktigt att det finns kompetens från olika områden inom ett kompetenscentrum. Det är av central betydelse för ett nationellt konsultativt stöd att kunskapen om hedersrelaterat våld kombineras med kunskap från sakområdet. Lokala och nationella myndigheter inom socialtjänst, polis, rättsväsende samt hälso- och sjukvård är aktörer. I synnerhet när det gäller hedersrelaterat våld är skolan betydelsefull för förebyggande och stödjande insatser. På nationell nivå berörs Brottsoffermyndigheten och när det gäller hedersrelaterat våld även Integrationsverket. Många frivilligorganisationer berörs också. Det behöver även prövas om arbetsområdet mot kvinnlig könsstympning bör integreras inom ett nationellt konsultativt stöd.

Kompetenser

De yrkesgrupper som exempelvis ska vara företrädare inom ett nationellt konsultativt stöd är socionomer, jurister, läkare, psykologer, poliser och informatörer. Alla ska ha kunskap om hedersrelaterat våld.

Kravspecifikationer

För att ett nationellt konsultativt stöd ska fungera på ett bra sätt krävs:

- säkrad kontinuitet
- jämbördig ställning mellan de parter som ingår i centret
- fokus på hedersrelaterat våld med anknytning till barn och unga upp till 25 år
- objektivitet och vetenskaplighet
- tillgång till fungerande administrativa rutiner

När vi formulerat vår kravspecifikation har vi tagit del av utredningen om Nationellt riskbarncentrum¹² vars intressentgrupp och målgrupp ligger mycket nära vår.

Former för huvudmannaskap och uppföljning

Former för huvudmannaskapet är betydelsefullt. Om det nationella konsultativa stödet knyts samman med närliggande verksamhet är det nödvändigt att det finns ett klart uttalat ansvar att särskild kompetens finns inom området hedersrelaterat våld. Det är även betydelsefullt att uppföljning av verksamheten sker kontinuerligt.

Ett gemensamt utformat uppdrag om inrättande av ett nationellt konsultativt stöd från Socialdepartementet och Justitiedepartementet, är en förutsättning för framgång.

Samverkansgruppen vill framhålla vikten av att organisatoriskt hålla ihop frågor som har anknytning till varandra. Ungdomar som utsätts eller riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld lever i ett starkt beroendeförhållande till sin familj. Detsamma gäller för de barn och ungdomar som är målgrupp för Nationellt riskbarncentrum. Arbetet bedrivs i ett spänningsfält mellan barnets rätt och föräldrarnas rätt.

¹² Socialstyrelsen 2004 www.socialstyrelsen.se

Förslag

Samverkansgruppen föreslår med stöd av ovanstående att ett Nationellt konsultativt stöd för socialtjänsten och andra verksamheter, i arbetet mot hedersrelaterat våld, ska bedrivas inom ramen för det av Socialstyrelsen föreslagna Nationella riskbarncentret. Det förutsätter att målgruppen för det Nationella riskbarncentret utvidgas upp till 24 år för ungdomar som utsätts för hedersrelaterat våld.

Finansiering

Finansieringen hör samman med hur centret kommer att utformas. Vårt förslag är att det Nationella konsultativa stödet integreras med det föreslagna Nationella riskbarncentret. Denna utvidgning kräver att centret kompletteras med kompetens om hedersrelaterat våld.

Det går inte att göra något exakt kostnadsmässigt ställningstagande till denna utvidgning innan det är klart fastlagt hur det föreslagna Nationella riskbarncentret slutligt kommer att organiseras och vilken kompetens det kommer att inrymma.

Referenser

Ahmadi, Nader (red.) (2003). Ungdom, kulturmöten, identitet, Liber.

De los Reyes, Paulina (2003). Patriarkala enklaver eller ingenmansland?: våld, hot och kontroll av unga kvinnor i Sverige, Integrationsverket, Norrköping.

Ekerwald, Hedvig (2004). Leva sitt liv med familjen i behåll, Rädda barnen.

Eldén, Åsa (2003). Heder på liv och död, Sociologiska institutionen, Uppsala universitet

Integrationsverkets rapportserie 2002:14. Lärande exempel – att förebygga konflikter mellan individ och familj,

KA-MER Report (2004). Killing in the Name of "Honour".

Kvinnoforum Stockholm. Honour related violence European resource book and good practice. 2005

Länsstyrelsen i Skåne län. Utsatta flickor i patriarkala familjer – om behov av skyddat boende och andra insatser. 2002:23.

Länsstyrelsen i Skåne län. Hedersrelaterat våld mot ungdomar på grund av sexuell läggning. Jämställdhet Skåne i utveckling 2004:24.

Länsstyrelsen i Stockholms län. Rätten till sitt eget liv. Behov av skyddat boende för flickor i patriarkala familjer. Rapport 2002:13

Länsstyrelsen i Stockholms län. Nationell rapport om skyddat boende mm 2004:16

Länsstyrelsen i Stockholms län. 18 projekt till stöd för flickor och unga kvinnor som riskerar att utsättas för så kallat hedersrelaterat våld 2003–2004. Januari 2005.

Länsstyrelsen i Västra Götaland. Ett eget liv? 2002:4.

Mojab, Shahrzad and Abdo, Nahla (2004). Violence in the name of honour: Theoretical and political challenges, Istanbul Bilgi University press.

Myndigheten för skolutveckling. "Det måste va´sånt som får en att fundera mera"... Om hälsoarbete i skolan från direktiv till perspektiv. 2003

Myndigheten för skolutveckling. Starkare än du tror. Liber förlag: Stockholm 2003

Schlytter, Astrid (2004). Rätten att själv få välja, Studentlitteratur

Socialstyrelsen (2002a) Flickor som lever under hot och tvång i familjer med starkt patriarkala värderingar, meddelandeblad 6/02

Socialstyrelsen. Utformning av ett nationellt riskbarncentrum,
www.socialstyrelsen.se

SOU 2004:117. Nytt nationellt kunskapscentrum: ombildning av RKC.

Wikan, Unni (2003). En fråga om heder, Ordfront.

